

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานการพัฒนา : กรณี ชุมชนเมืองก๊ิด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

The Development of Tourism Potentiality By
Cultural-Based Community : a Case of Meung
Kude Community, Maetang District
Chiangmai, Thailand.

จรินทร์ ศิริ*

ปัญหาการวิจัย

ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจพื้นที่ชุมชนในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2544 ผู้วิจัยพบว่าชุมชนเมืองก๊ิดในอำเภอแม่แตง ชาวบ้านในชุมชนเริ่มยากจนลง สังเกตได้จากประชากรเพิ่มขึ้น ที่ดินทำการเกษตรทำเต็ม ชาวบ้านในหมู่บ้านออกรับจ้างนอกชุมชน และมีการบุกรุกที่สาธารณะ ป่าสงวน เพื่อทำการเกษตร และทำลายสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น สังเกตได้จากป่าชุมชนรอบๆ หมู่บ้านถูกชาวบ้านตัดและแผ้วถาง ซึ่งนับวันแต่สิ่งเหล่านี้เริ่มเลวร้ายลง ฉะนั้นจึงน่าจะมึวิธีการใดที่มีให้เหตุการณ์ที่กล่าวมาลุกลามต่อไป หรือให้เกิดขึ้นน้อยลงที่สุด วิธีหนึ่งที่ทำได้คือ จำเป็นต้องสร้างอาชีพใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน เพื่อไม่ให้ชาวบ้านในชุมชนบุกรุก ทำลายป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำ ลำธาร และไม้ทำลายสิ่งแวดล้อมในชุมชนและรอบๆ ชุมชนดังกล่าวแล้ว ซึ่งอาชีพใหม่ที่สร้างขึ้นนั้นจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและเป็นความต้องการของชาวบ้านในชุมชน และต้องสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคงให้กับชาวบ้านในชุมชนเมืองก๊ิดได้ด้วย จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่าชุมชนเมืองก๊ิด มีจุดแข็งอยู่ 6 ประการ คือ

*อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

1. ชุมชนเมืองก๊ิดเป็นชุมชนเก่าแก่มียุคจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าในชุมชน มีมาไม่น้อยกว่า 300 ปี เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายและสั่งสมกันมานาน
2. ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรที่สามารถส่งเสริมอาชีพที่มีอยู่ให้เลี้ยงตัวเองได้
3. มีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีพ และสามารถพัฒนาให้เกิดอาชีพใหม่ได้
4. ชาวบ้านในชุมชนมีความสามัคคีปรองดองกันดี
5. มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง
6. ชุมชนเมืองก๊ิดเป็นชุมชนหน้าด่าน ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านเส้นทางนี้เป็นจำนวนมากเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 1,500 คน ต่อเดือน หรือ 18,000 คน ต่อปี

จากจุดแข็งทั้ง 6 ประการ ดังที่กล่าวมาประกอบกับนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้ชุมชน สร้างความเข้มแข็ง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับตนเอง ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าทางหนึ่งที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเมืองก๊ิดได้ โดยที่ชาวบ้านในชุมชนหันมาพึ่งตนเองลดการทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้น้อยลงนั่นคือการสร้างอาชีพใหม่ที่ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและนำเอาจุดแข็งของชุมชนดังกล่าวมาสร้างอาชีพใหม่ให้กับชาวบ้าน ซึ่งอาชีพที่ว่าก็คือ อาชีพการท่องเที่ยวโดยเน้นไปที่การใช้ “วัฒนธรรมชุมชน” เป็นฐานในการพัฒนาอาชีพที่ว่านั้นนอกจากจะเป็นอาชีพที่ สอนนโยบายของรัฐบาลแล้วยังเป็นอาชีพที่มีการลงทุนน้อยและที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านในชุมชน สามารถทำได้

จากสภาพความเป็นจริงของชุมชนเมืองก๊ิด ในปัจจุบันทั้งสภาพวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมและมีจุดแข็ง ทั้ง 6 ประการ ดังที่กล่าวมาแล้ว สามารถพิจารณาได้ว่าชุมชนแห่งนี้มีศักยภาพในการพัฒนาโดยที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวว่าจะใช้วัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นฐานในการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป ซึ่งผู้วิจัยต้องการหาคำตอบในเชิงประจักษ์จากคำถามใน ประเด็นดังต่อไปนี้

1. มีวัฒนธรรมชุมชนใดบ้างในชุมชนเมืองก๊ิด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่สามารถนำมาเป็นฐาน ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งมีประเด็นย่อยดังนี้
  - 1.1 วัฒนธรรมใดที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนใน การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน
  - 1.2 วัฒนธรรมใดที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาเป็นสิ่งดึงดูดใจหรือใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน ทรัพยากรท่องเที่ยว ในชุมชน
2. ในการพัฒนารุรกิจการท่องเที่ยวจะใช้กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมเป็นฐานในรูปแบบใด และจะพัฒนา

อย่างไร ซึ่งมีประเด็นย่อยดังนี้

- 2.1 จะพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานอย่างไร
- 2.2 จะพัฒนาศักยภาพชุมชนในด้านสินค้า ส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานอย่างไร
3. เมื่อดำเนินการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานจะก่อให้เกิดผลต่อชาวบ้านในชุมชนนั้นอย่างไร มีประเด็นย่อยดังนี้
  - 3.1 ผลที่ก่อให้เกิดต่อบุคคลและครอบครัว มีดังนี้
    - 3.1.1 ผลที่ก่อให้เกิดรายได้
    - 3.1.2 ผลที่ก่อให้เกิดเจตคติต่อการท่องเที่ยว
    - 3.1.3 ผลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
  - 3.2 ผลที่ก่อให้เกิดต่อชุมชน มีดังนี้
    - 3.2.1 ผลที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งต่อองค์กร/ชุมชน
    - 3.2.2 ผลที่ก่อให้เกิดการสะสมทุน/ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม
    - 3.2.3 ผลที่ก่อให้เกิดการผลิตสินค้า เพื่อจำหน่ายและบริการแก่นักท่องเที่ยวในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนา (research for development) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนเมืองกัต ที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยค้นหาวัฒนธรรมใน 2 ประเภท คือ
  - 1.1 วัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน
  - 1.2 วัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวในชุมชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งในด้านพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และการพัฒนาวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในประเด็นต่อไปนี้
  - 3.1 ผลที่ก่อให้เกิดต่อตนเองและครอบครัว ประกอบด้วย
    - 3.1.1 ผลของรายได้
    - 3.1.2 ผลที่ก่อให้เกิดเจตคติ
    - 3.1.3 ผลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน
  - 3.2 ผลที่ก่อให้เกิดต่อชุมชน ประกอบด้วย
    - 3.2.1 ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว
    - 3.2.2 การผลิตสินค้าและบริการท่องเที่ยวในชุมชน
    - 3.2.3 การกระจายรายได้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

การสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (การตรวจเอกสาร)

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลายเพื่อนำมาประกอบการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท การพัฒนาชุมชน แนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน
2. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวกับการพัฒนาประเทศ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
3. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม และการใช้วัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา
4. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วม

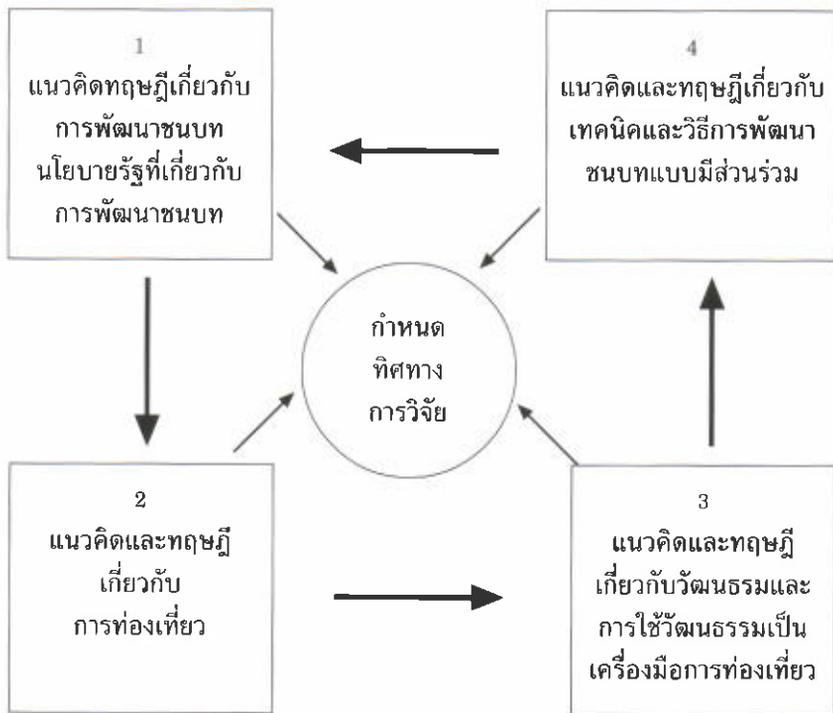
การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีทั้ง 4 ประเภท พอสรุปได้ดังนี้

- เช่น สุรางค์ จันทวานิช (ในอนุชาติ พวงสำลีและอรทัย อาจขำ 2539 : 67) ได้กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวนโยบายของรัฐบาลว่า

“การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ประกอบด้วยตัวแปรมากมายที่ทำให้บุคคลและชุมชนเริ่มสร้างเอกลักษณ์แห่งตนที่มีลักษณะเฉพาะ และสร้างความสามารถที่จะเผชิญกับโลกได้อย่างมีจุดหมาย และความภาคภูมิใจ กระบวนการนี้เน้นการเจริญเติบโตอย่างกลมกลืนของบุคคลและชุมชนกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และจิตวิญญาณของสังคม โดยส่วนรวม กระบวนการพัฒนาเช่นนี้จะเน้นความเสมอภาคระหว่างเพศ ความเสมอภาค ระหว่างศาสนา และความเสมอภาคระหว่างรุ่นอายุ”

- **ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 2-6) ได้ให้นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า**
“การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง หากไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว ในเรื่องของการท่องเที่ยว ผู้ดำเนินการท่องเที่ยวมักใช้คำว่า การท่องเที่ยว และการเดินทาง ปน ๆ กันไป บางทีก็ใช้คำว่า การท่องเที่ยว ให้มีความหมายถึงทั้งการเดินทางและการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ใช้ชื่อในภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand และการท่องเที่ยวแห่งอังกฤษก็ใช้ชื่อว่า British Tourism Authority บางทีก็ใช้คำว่า การเดินทาง ให้มีความหมายถึงทั้งการเดินทางและการท่องเที่ยว เช่น องค์กรการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งจัดตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกชื่อว่า International Union of Official Travel Organization (IUOTO) สถาบันอุดมของมหาวิทยาลัย Hawaii ที่สอนวิชาการท่องเที่ยว มีชื่อว่า School of Travel Industry Management และสถาบันการท่องเที่ยวสำหรับภาคพื้นแปซิฟิก ใช้ชื่อว่า Pacific Area Travel Association”

- **สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2544 : 184) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้อย่างน่าสนใจ สรุปได้ดังนี้**
กรณีที่ใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไม่ควรเน้นแต่การใช้ดอกผลทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกดั้งเดิม แต่ควรสร้างแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ โดยสร้างอัตลักษณ์ใหม่ๆ เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ และเกิดความภาคภูมิใจ และควรตั้งอยู่ในเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวเดิมเรียงรายเป็นหลักอยู่แล้ว เพื่อเสริมจุดแวะพักไม่ต้องใช้เวลาเดินทางระหว่างแต่ละจุดนานเกินกว่า 15-25 นาที เพื่อสะดวกต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเป็นรอบวงจร การดำเนินการควรลงทุนด้วยภาครัฐเป็นการให้เปล่า หรือให้ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันลงทุนเป็นส่วนหนึ่งเป็นการทุ่มทุนก้อนใหญ่เพื่อให้ส่งผลกระทบยาว แทนการใช้งบประมาณจัดงานประชาสัมพันธ์ ที่ได้ผลในระยะสั้น ๆ แล้วจะละลายหายไป การประกอบการ การดูแล และผลประโยชน์ควรให้ตกเป็นของชุมชนให้มากที่สุด การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมคู่ควบไปกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ไม่ได้ดำเนินการแบบฉาบฉวย อนึ่งการใช้แหล่งบันเทิงบริการนักท่องเที่ยว ถ้าจำเป็นต้องมีบ้างควรแยกพื้นที่เป็นเอกเทศและเป็นที่รโหฐาน ให้พ้นวิสัยการรู้เห็นของเยาวชน ไม่ควรให้มีได้อย่างเสรี และทำลายภาพลักษณ์อันดีงามของชุมชนและสังคม เนื้อหาสาระวัฒนธรรมที่เสนอขายนักท่องเที่ยว ไม่ควรจำกัดอยู่แต่ที่โบราณสถาน โบราณวัตถุ การละเล่นพื้นเมือง วัฒนาอาราม ประเพณี แต่ควรขยายอัตลักษณ์ วัฒนธรรมความรับผิดชอบ วัฒนธรรมการเอื้ออาทร วัฒนธรรมการมีระเบียบวินัย วัฒนธรรมการตีความและการปรับใช้ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย เป็นต้น

- **ประการสุดท้ายที่เป็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคและวิธีการพัฒนาชุมชนแบบมี ส่วนร่วม**
ปริชาติ วลัยเสถียร (2542 : 138-139) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนา สรุปได้ว่า
“การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน”

จากแนวคิดและทฤษฎีที่ยกตัวอย่างมาเพียงบางส่วน ซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น เพื่อสร้างกรอบและกำหนดทิศทางการวิจัยดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ 1 การสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย
กรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อกำหนดทิศทางการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ในทุกประเด็นแล้วผู้วิจัยก็นำไปสู่การกำหนดแนวคิดในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาเป็นทางเลือกทางหนึ่งสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) (ฉัตรทิพย์ นารณสุภา 2540 : 170-205) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนานั้นต้องมีองค์ประกอบเชิงหลักสำคัญ 4 ประการ คือ (1) การมองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนเพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน (2) การนำเอาวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม (3) การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวกับการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนมาเป็นสิ่งดึงดูดใจและบริการ (4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและการกระจายรายได้ (เฉลิมชัย ปัญญาดี 2545 : 64) จากหลักการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาดังกล่าว จำเป็น

อย่างยิ่งที่ชาวบ้านเมืองกัตต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งชุมชนเมืองกัตจะสามารถดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดระบบการบริหารจัดการและเป็นเครื่องดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวมาใช้บริการตลอดจนการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวและใช้บริการได้เป็นอย่างดี (ประเวศน์ วะสี. 2541 : 23-26)

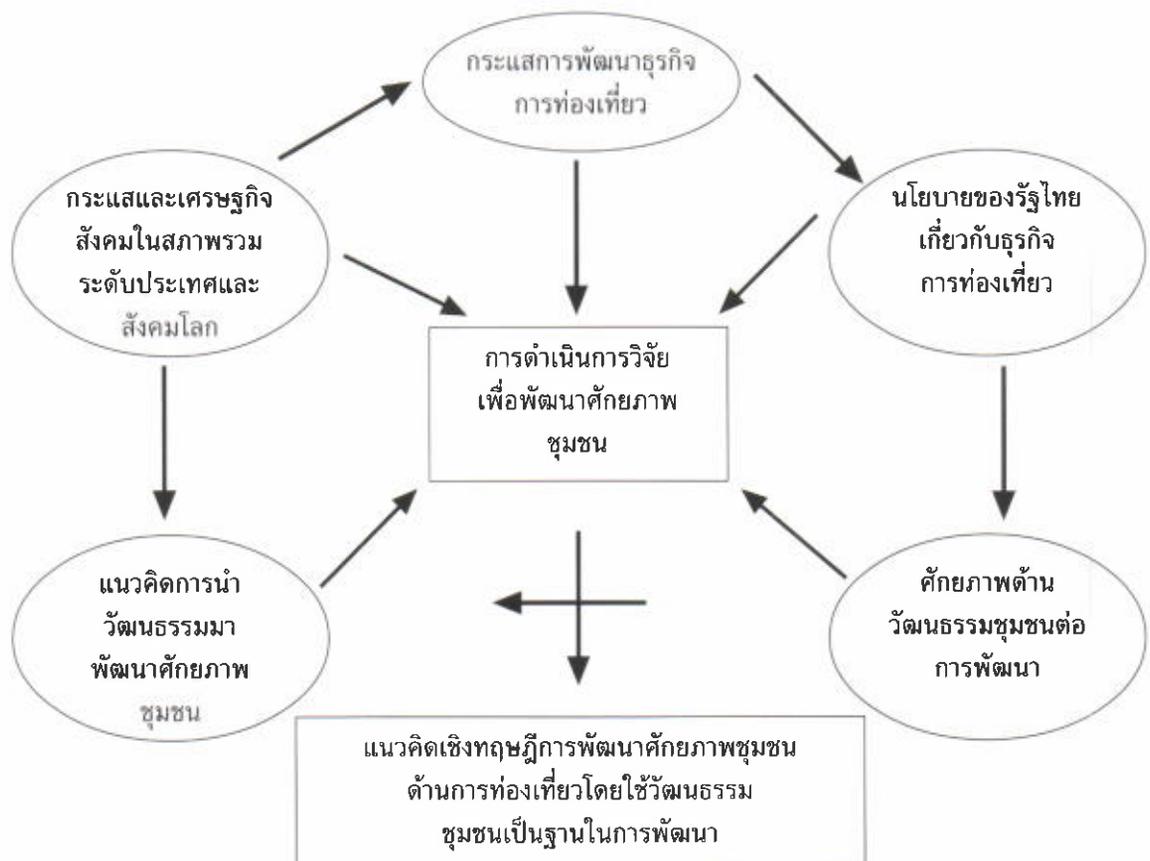
การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวและมีส่วนได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะรายได้จากการท่องเที่ยว นั้น จำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมโดยผ่านรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาบนพื้นฐานของแนวคิดในการมีส่วนร่วมของชุมชน การนำเอาวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาก่อให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้กลุ่มหรือองค์กรมีศักยภาพหรือมีความเข้มแข็งจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นระบบ (อภิชัย พันธเสน. 2539 : 322-330) โดยเริ่มตั้งแต่การเห็นพ้องต้องกันในระบบคิด เกี่ยวกับความสำคัญของการรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรม การกำหนดแนวทางในการดำเนินกิจกรรม การวางระเบียบหรือข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาดังกล่าว จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ช่วยแก้ปัญหาผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งในด้านสภาพแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมและการกระจายรายได้ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กนกศักดิ์ แก้วเทพ และกาญจนา แก้วเทพ. 2543 : 168-170) จากกรณีศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้กำหนดข้อเสนอ (Propositions) ในการวิจัย ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญ (Necessary Condition) และพอเพียง (Sufficient Condition) ต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นที่ไปตามหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา
- 2) การมีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้นอยู่กับศักยภาพหรือความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในการบริหารจัดการ และการนำวัฒนธรรมในชุมชนมาเป็นปัจจัยในการพัฒนา
- 3) นอกจากกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งแล้ว คริวเรือน หรือสมาชิกในคริวเรือนชุมชนเมืองกัตที่มีความต้องการในการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ศักยภาพในการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องดึงดูดใจและบริการและมีศักยภาพในการกระจายรายได้ จากการท่องเที่ยวในชุมชนจึงจะสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล
- 4) ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ศักยภาพในการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐานและศักยภาพในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองกัตเป็นสิ่งที่เสริมสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หากได้รับการจัดสภาพการณ์ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ร่วมกับเทคนิคส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน

ได้มีความรู้ร่วมกันให้มีความสามัคคีในกลุ่ม (A.I.C) และเทคนิคการใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping) การจัดการเสวนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา (Focus Group Discussion) การฝึกอบรม (Training) การฝึกปฏิบัติงาน (On the Job Training) และการสาธิต (Demonstration) ทั้งนี้คนทุกกลุ่มในชุมชนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้หากได้รับการยอมรับและมีโอกาสในการฝึกฝนเรียนรู้

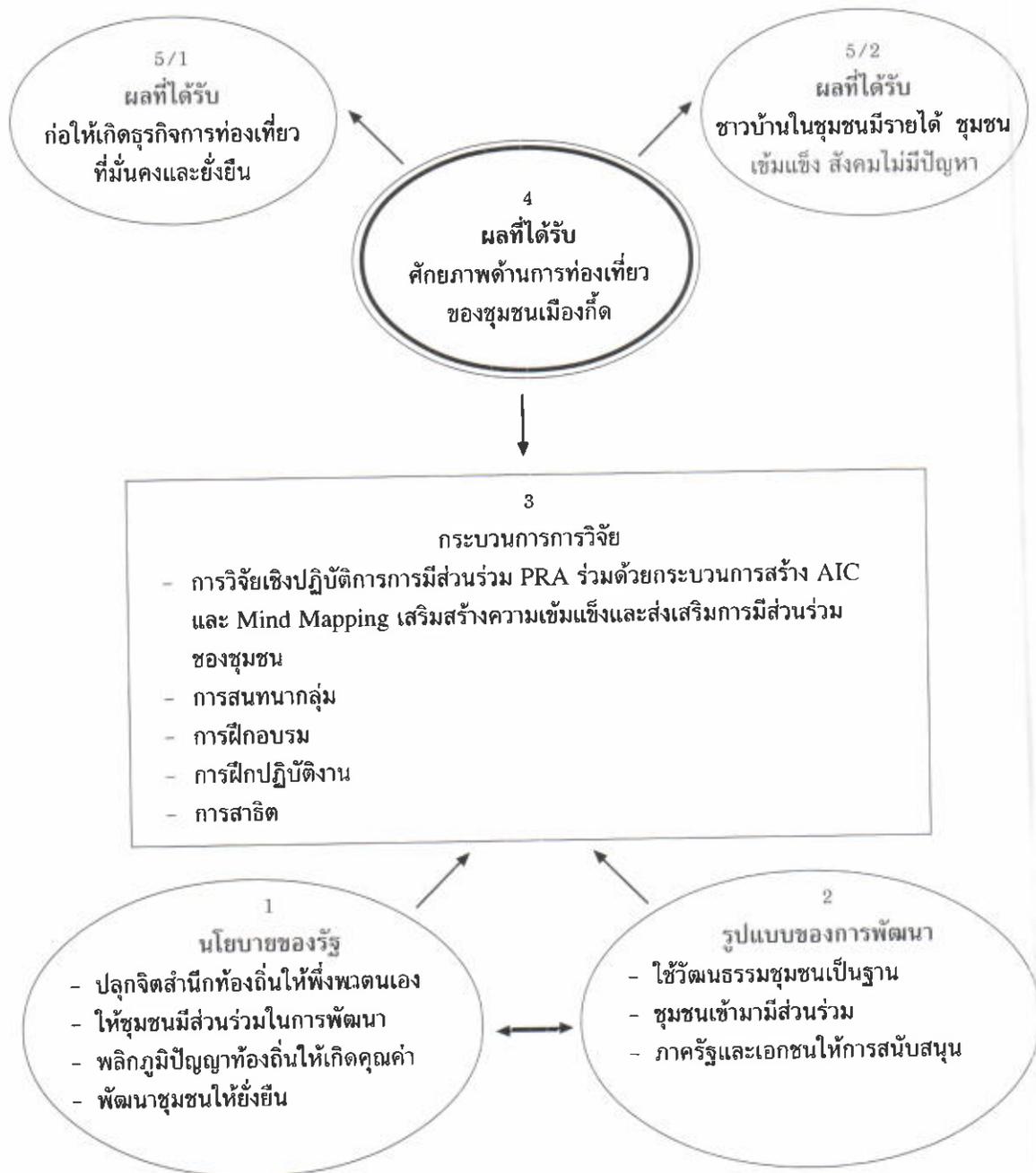
ดังนั้น ด้วยระบบความสัมพันธ์ตามข้อเสนอดังกล่าวผู้วิจัยสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

กรอบแนวคิดความสัมพันธ์การดำรงอยู่ของชุมชนเมืองกึ่งด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน
ที่นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิ 2 แสดงกรอบแนวคิดความสัมพันธ์ การดำรงอยู่ของชุมชนเมืองกึ่ง

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว
โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา

แผนภูมิ 3 แสดงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา

วิธีการวิจัย

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเอาชุมชนเมืองก๊ิด ซึ่งอยู่ในหมู่ที่ 1 ตำบลก๊ิดช้าง อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย ซึ่งชุมชนดังกล่าว อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ไปตามเส้นทาง เชียงใหม่-อำเภอฟ้าหลวง ช่วงหลักกิโลเมตรที่ 37 ตลาดแม่มาลัย แยกไปตามถนน อำเภอมะแมง-แม่ฮ่องสอน รวมระยะทาง 60 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางหุบเขามีสมาชิกแม่มาลัยแม่แดงไหลผ่าน เป็นชุมชนเก่าแก่มีอายุไม่น้อยกว่า 300 ปี เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรม เป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่ไปเที่ยวชมวัฒนธรรมของเผ่าอีเก้อ ลีซอ และมุเซอ ที่อยู่บนภูเขาเหนือหมู่บ้านเมืองก๊ิดขึ้นไปอีกหลายหมู่บ้าน ดังนั้นจึงทำให้เส้นทางนี้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากประกอบกับหมู่บ้านดังกล่าวมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาให้ชุมชนนี้เข้มแข็งได้ ดังนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนนี้เป็นพื้นที่ทำการวิจัยและพัฒนา

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมในชุมชนเมืองก๊ิดที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว 2 ประเภทคือ

- 1) วัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพด้านบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่นำมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ 2 ประเภท คือ
  - 1.1) วัฒนธรรมทางแนวคิดและความเชื่อ ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
  - 1.2) วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน อันได้แก่วิถีประชา ประเพณีชุมชน และกฎหมายบ้านเมือง วัฒนธรรมประเภทนี้เรียกว่า “วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ”
- 2) วัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน ได้แก่ อาชีพในชุมชน ศิลปหัตถกรรม สถาปัตยกรรม อาหารพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง ยาสมุนไพร การละเล่นและนันทนาการพื้นบ้าน วัฒนธรรมประเภทนี้เรียกว่า “วัฒนธรรมทางวัตถุ”

ขั้นตอนที่ 2

ศึกษาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนที่รวบรวมได้ในขั้นตอนที่ 1 เข้าสู่กระบวนการเลือกเฟ้นวัฒนธรรมและนำเอาวัฒนธรรมที่คัดเลือกได้มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา มี 2 ขั้นตอน คือ

- 1) ขั้นแสวงหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนเมืองก๊ิด ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้จัดประชุมชาวบ้าน เพื่อเสนอผลในการวิจัย และจัดประชุมร่วมเพื่อหาแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งในขั้นตอนนี้ที่ประชุมมีประเด็นที่ต้องแสวงหาแนวทางดังต่อไปนี้
  - 1.1) แสวงหาแนวทางจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

- 1.2) แสวงหาแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นที่จะนำวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นเครื่องมือดึงดูดนักท่องเที่ยว
- 1.3) แสวงหาแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน
- 1.4) แสวงหาแหล่งเงินทุน เพื่อดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน
- 1.5) แสวงหาแนวทางโฆษณาและประชาสัมพันธ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน
- 1.6) เตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการและการบริหารการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว
- 2) **ขั้นทำแผนปฏิบัติการและลงมือปฏิบัติการตามแผนมี 2 ขั้นตอน คือ**
  - 2.1) **ขั้นเตรียมความพร้อมของชุมชน** เช่น การประชุมกลุ่มเพื่อกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดอบรมผู้นำเที่ยวในชุมชน การจัดระบบระเบียบเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน การจัดทำระเบียบและข้อบังคับในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและรักษาสິงแวดล้อม
  - 2.2) **ขั้นปฏิบัติการนำร่อง** โดยการดำเนินการกำหนดเขตพื้นที่ และทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน การติดต่อประสานงานกับองค์กรท่องเที่ยวภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อนำนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น เข้าร่วมประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง การให้นักท่องเที่ยวชมและร่วมประเพณีในท้องถิ่น เช่น การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ชุมชน การขี่ช้าง ล่องแพ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3

ศึกษาผลที่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ดำเนินการในขั้นตอนที่ 2 มาเป็นระยะเวลา 1 ปี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลและประเมินผลที่เกิดจากการพัฒนาในประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของกาวิจัยในประเด็นที่ 3 ดังนี้

- 1) ผลที่ก่อให้เกิดต่อตนเองและครอบครัว มี 3 ประเด็นคือ
  - 1.1) ผลของรายได้
  - 1.2) ผลที่ก่อให้เกิดเจตคติต่อการท่องเที่ยวในชุมชน
  - 1.3) ผลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน
- 2) ผลที่ก่อให้เกิดต่อชุมชน มี 3 ประเด็นเช่นเดียวกัน คือ
  - 2.1) ผลที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยว

- 2.2) ผลที่ก่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการการท่องเที่ยวในชุมชน
- 2.3) ผลที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้อันเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการพัฒนาให้เห็นเป็นรูปธรรมการวิเคราะห์ข้อมูลจะเน้นไปทางการพรรณนาวิเคราะห์ที่สะท้อนกิจกรรมที่ปฏิบัติจริง พร้อมกันนั้นก็แสดงให้เห็นปริมาณทางสถิติประกอบ โดยใช้คำร้อยละสำหรับข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลประสิทธิภาพ แต่เนื่องจากผู้วิจัยได้ทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรในการพัฒนา ดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูล จึงร่วมวิเคราะห์กับกรรมการที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ด้วย วิธีที่ใช้ร่วมกันก็คือ การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น การโต้เถียง และการโต้แย้ง ในประเด็นที่เห็นไม่ตรงกัน และการหาข้อสรุปบนพื้นฐานของคนส่วนมากที่เห็นด้วยตามกระบวนการประชาธิปไตย โดยมีพื้นฐานทางทฤษฎีเกี่ยวกับข้อสรุปที่โต้แย้งส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนานั้น ผู้วิจัยจะเป็นผู้เขียนรายงานนำเสนอในที่ประชุมของกลุ่มหรือองค์กรการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่วิจัย เพื่อให้สมาชิกทุกคนร่วมกันพิจารณา และหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาศักยภาพการดำเนินการธุรกิจการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพและในการดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนของชาวบ้านในชุมชนเมืองถัดต่อไป

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

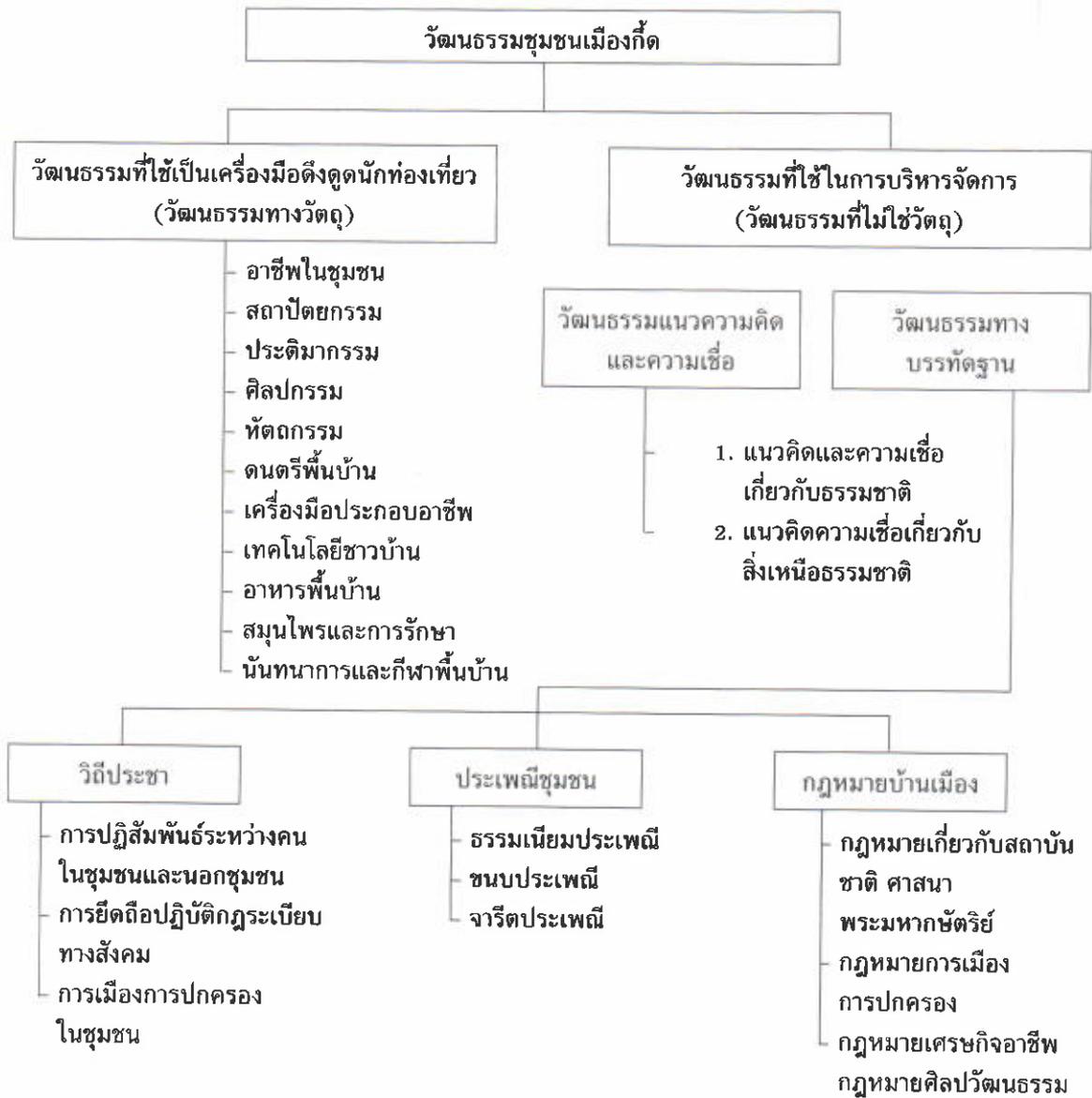
1. ผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพชุมชนใน 2 ประเภทคือ
  - 1.1 วัฒนธรรมชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรการท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน สามารถจัดเป็นวัฒนธรรมและจัดเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้
    - 1) วัฒนธรรมแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ประกอบด้วยความเชื่อเกี่ยวกับพืช สัตว์ ความเชื่อเกี่ยวกับโลก ดวงดาวต่าง ๆ ความเชื่อเกี่ยวกับระบบจักรวาล เป็นต้น
    - 2) วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน ประกอบด้วย วัฒนธรรมที่เป็นวิถีประชา (Folk way) เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนและนอกชุมชน กฎระเบียบสังคมในชุมชน ประเพณีในชุมชน ประกอบด้วย ธรรมเนียมประเพณี ขนบประเพณี และจารีตประเพณี กฎหมายบ้านเมือง เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสถาบันต่างๆ กฎหมายเกี่ยวกับการปกครองและกฎหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจวัฒนธรรม

- 1.2 วัฒนธรรมชุมชนที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน ผลของการจัดเก็บรวบรวมของผู้วิจัยและชาวบ้านผู้ร่วมกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถรวบรวมวัฒนธรรมในประเภทนี้ได้ดังนี้
- 1) อาชีพในชุมชน ได้แก่ อาชีพการทำสวนลีนจี สวนส้ม อาชีพทำนา ทำไร่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน
  - 2) สถาปัตยกรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าชม เช่น อุโบสถของวัดในชุมชน บ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชน
  - 3) งานหัตถกรรมฝีมือ เครื่องจักรสานที่จะขายเป็นของฝากของที่ระลึก เช่น ผ้าทอมือ โคมไฟ กระบาย เป็นต้น
  - 4) ดนตรีพื้นบ้านประเภทสะล้อ ซอ ซึงและเพลงพื้นบ้าน
  - 5) เครื่องมือในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน รวมถึงเทคโนโลยีชาวบ้าน เครื่องทุ่นแรงอาวุธต่างๆ จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวชม
  - 6) อาหารพื้นบ้าน ประเภทอาหารคาว อาหารหวานทำเป็นของฝาก ของขวัญไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว
  - 7) สมุนไพรและการรักษาได้ฝึกอบรมหมอนวดแผนโบราณและบริการนวดให้กับนักท่องเที่ยว
  - 8) นันทนาการและกีฬาพื้นบ้าน จัดเก็บรวบรวมกีฬาและการละเล่นพื้นบ้านทุกประเภทในชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะดำเนินการให้นักท่องเที่ยวเข้าชม เช่น กีฬาคดปลา การแข่งขันบั้งไฟ เป็นต้น

ซึ่งผลของการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 แสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิวัฒนธรรมชุมชนเมืองกีด

2. ผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 2 ผลจากการศึกษาศักยภาพชุมชนด้านการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งมี 2 ขั้นตอน ดังนี้
- ขั้นที่ 1 ขั้นแสวงหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งปรากฏผล ดังนี้
- 1) สามารถก่อตั้งกลุ่มดำเนินการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีสมาชิกเริ่มต้นจำนวน 60 คน เป็นสมาชิกถาวรและการจัดตั้งเป็นชมรมขึ้นมา ชื่อว่า “ชมรมพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านเมืองกีด” มีคณะกรรมการดำเนินงานประกอบด้วย ประธาน รองประธาน กรรมการและเลขานุการชมรม 12 คน เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ
  - 2) สามารถสร้างกฎเกณฑ์การบริหารจัดการบริหารอบรมโดยใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการโดยผ่านชมรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองกีดได้สำเร็จ
  - 3) จัดหาทุนเข้าอบรมเพื่อใช้ในกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการระดมทุนจากสมาชิกในชมรมและจัดเก็บเงินจากการจัดกิจกรรมของชมรมจนสามารถนำเงินเหล่านั้นมาดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้
  - 4) จัดพิมพ์ป้ายโฆษณาและใบปลิวเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวออกสู่ชุมชนภายนอก
- ขั้นที่ 2 ขั้นทำแผนปฏิบัติการและลงมือปฏิบัติการวางแผน โดยจัดตั้งเป็นชมรมขึ้น ผลปรากฏว่า สมาชิกในชมรมสามารถจัดตั้งเป็นองค์กรได้และจัดทำกฎระเบียบการปฏิบัติงาน ทำเส้นทางการท่องเที่ยวตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้ตามแผนที่วางไว้ ส่วนในขั้นตอนการปฏิบัติการต้อนรับนักท่องเที่ยวก็สามารถทำให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวในชุมชนมากขึ้น มีการบริการที่ดีจากชาวบ้านและสมาชิกในชมรมเป็นอย่างดี
3. ผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 3 ผลที่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา หลังจากที่ถูกวิจัยดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลา 1 ปี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประเมินผลโดยมีดัชนีชี้วัดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและมีเกณฑ์วัดผลที่เกิดจากการพัฒนาตามที่ได้กำหนดไว้ การประเมินค่าในดัชนีชี้วัดได้มาจากการคำนวณน้ำหนักค่าเฉลี่ย (weight mean score) โดยอาศัยเกณฑ์ประเมินผล 5 ระดับ คือ
คะแนนเฉลี่ย	หมายถึง
4.50-5.00	มีศักยภาพในระดับมากที่สุด
3.41-4.20	มีศักยภาพในระดับมาก
2.61-3.40	มีศักยภาพในระดับปานกลาง
1.81-2.60	มีศักยภาพในระดับน้อย
1.00-1.80	มีศักยภาพในระดับน้อยที่สุด

ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

3.1 ผลที่ก่อให้เกิดต่อตนเองและครอบครัวมี 3 ประเด็น คือ

- 1) ผลของรายได้ จากการประเมินผลในแบบสอบถามในเครื่องมือการวิจัยจากสมาชิกชมรมพัฒนาการท่องเที่ยว จำนวน 60 คน และจากชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกจำนวน 20 คน รวมเป็น 80 คน พบว่าการตอบแบบสอบถามที่แสดงให้เห็นถึงผลของรายได้ที่มีตัวดัชนีชี้วัด 10 ตัว 5 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 มากที่สุด ระดับที่ 2 มาก ระดับที่ 3 ปานกลาง ระดับที่ 4 น้อย และระดับที่ 5 น้อยมาก

ผลการวิจัยเกี่ยวกับผลของรายได้ของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมี 3 ระดับ คือ

- (1) ศักยภาพด้านรายได้ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 57
- (2) ศักยภาพด้านรายได้ในระดับมาก ร้อยละ 38 และ
- (3) ศักยภาพด้านรายได้ในระดับปานกลาง ร้อยละ 5

เกณฑ์ประเมินศักยภาพด้านรายได้อยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.42 จากเกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ยสูงสุด 5

- 2) ผลที่ก่อให้เกิดเจตคติต่อการท่องเที่ยวในชุมชน จากการวิจัยโดยใช้เครื่องมือตัวชี้วัด 12 ข้อ ดัชนีชี้วัด 5 ระดับ คือ (1) เห็นด้วยอย่างยิ่ง (2) เห็นด้วย (3) ไม่แน่ใจ (4) ไม่เห็นด้วย และ (5) ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ผลของการวิจัยในกลุ่มคนเท่าเดิม (80 คน) พบว่า เจตคติต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา มี 2 ระดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 84 และอยู่ในระดับ เห็นด้วย ร้อยละ 16 เกณฑ์การประเมินด้านเจตคติต่อการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.84 จากเกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ยสูงสุด 5

- 3) ผลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน จากการวิจัยประเมินผล โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามดัชนีชี้วัดการมีส่วนร่วม 16 ข้อ ระดับการวัด 5 ระดับ คือ (1) มากที่สุด (2) มาก (3) ปานกลาง (4) น้อย และ (5) น้อยมาก จากผู้ตอบแบบสอบถาม 80 คน พบว่าระดับการมีส่วนร่วม 3 ระดับคือ

- (1) ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด ร้อยละ 27
- (2) ระดับการมีส่วนร่วมมาก ร้อยละ 63.5
- (3) ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 9.5

เกณฑ์การประเมินศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.18 จากเกณฑ์การประเมิน ค่าเฉลี่ยสูงสุด 5

3.2 ผลที่ก่อให้เกิดต่อชุมชน มี 3 ประเด็น คือ

- 1) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว

จากการวิจัยการประเมินผลความเข้มแข็งขององค์กร (ชมรมพัฒนาการท่องเที่ยว) มีดัชนีชี้วัด 12 ข้อ 5 ระดับ คือ (1) มากที่สุด (2) มาก (3) ปานกลาง (4) น้อย และ(5) น้อยมาก ผลปรากฏว่าความเข้มแข็งขององค์กรมี 2 ระดับคือ ระดับที่เห็นว่าเข้มแข็งมากที่สุด ร้อยละ 40.6

และเข้มแข็งมาก ร้อยละ 59.4 เกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.40 จากค่าเฉลี่ยสูงสุด 5

2) การผลิตสินค้าและการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน

จากการวิจัยประเมินผลพบว่า ศักยภาพการผลิตสินค้าและบริการของสมาชิกในชมรม มีระดับศักยภาพ 3 ระดับ คือ

(1) ระดับมีศักยภาพมากที่สุด ร้อยละ 77.97

(2) ระดับมีศักยภาพมาก ร้อยละ 19.87

(3) ระดับมีศักยภาพปานกลาง ร้อยละ 2.16

เกณฑ์การประเมินผลการผลิตสินค้าอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.59 จากค่าเฉลี่ยสูงสุด 5

3) การกระจายรายได้ ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

จากการวิจัยด้านกระจายรายได้ ปรากฏผลใน 2 ระดับ คือ สมาชิกในชุมชนเห็นว่า

(1) กระจายรายได้ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 42.25

(2) กระจายรายได้ในระดับมาก ร้อยละ 57.75

เกณฑ์การประเมินการกระจายรายได้ในชุมชนอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.42 จากค่าเฉลี่ยสูงสุด 5

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาในงานวิจัยนี้ ถือว่าเป็นมิติที่สำคัญด้านการพัฒนาชุมชนที่นำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนทุกประเภทนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน พร้อมกันนั้นงานวิจัยนี้ได้นำเสนอรูปแบบของการนำเอาวัฒนธรรมชุมชนมาจัดระบบเพื่อเป็นทางเลือกให้กับชุมชนในการนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างอาชีพใหม่ให้กับชุมชน สิ่งที่เห็นได้ชัดในงานวิจัยนี้ ก็คือการรวบรวมเอาวัฒนธรรมชุมชนทุกสาขาที่มีอยู่ในชุมชนเมืองกัตมาจัดระบบเพื่อเลือกเฟ้น นำมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน พร้อมกันนั้นวัฒนธรรมบางประเภทสามารถที่จะพัฒนามาเป็นวัฒนธรรมบริการ

ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างลงตัวเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนเองก็เกิดความภาคภูมิใจที่สามารถนำเอาวัฒนธรรมชุมชนของตนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของชาวบ้านในชุมชนที่สามารถสร้างอาชีพให้กับตนเอง และครอบครัว แก้ปัญหาการว่างงาน การทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ และการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นการสกัดกั้นและป้องกันปัญหาที่เกิดจากการอพยพของชนบทเข้าสู่เมือง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งสร้างอาชีพเสริม และพัฒนาให้เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน และการใช้วัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่เดิมของชาวบ้านในชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ของคนในยุคพัฒนา ที่มีต้นทุนในการดำเนินธุรกิจที่ต่ำแต่มีผลตอบแทนสูงในระยะยาว ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นคุณค่าวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นมรดกของชุมชน เห็นคุณค่าของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมวัฒนธรรมเหล่านี้มา เพื่อให้คนรุ่นหลังมีช่องทางทำมาหากินในยุคของการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในระบบทุนเสรีนิยม ชาวบ้านผู้มีโอกาสน้อยในการแข่งขันก็สามารถใช้วัฒนธรรมที่มีอยู่นำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนได้ ด้วยเหตุที่สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปในทางแข่งขันที่สูงขึ้นในทุกๆ ด้าน ทำให้ผู้คนในชุมชนโดดเดี่ยวมากขึ้น แต่การพัฒนาอาชีพการท่องเที่ยวจากงานวิจัยนี้กลับตรงกันข้าม ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมาสร้างความสามัคคีปรองดองเพื่อที่จะร่วมมือกันพัฒนาอาชีพใหม่ให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในเรื่องของการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชนบท และรักษาสีเขียวของมรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กันกับชุมชนและประเทศชาติ ผลของการวิจัยที่ปรากฏผลดังที่กล่าวมานี้ ทำให้คนในชุมชนได้รู้จักตนเองมากขึ้น ในแง่ของผู้สร้างวัฒนธรรม ผู้ใช้วัฒนธรรม ผู้สืบทอดวัฒนธรรมและผู้แสวงหาผลประโยชน์จากวัฒนธรรม เป็นต้นแบบของการคิดและวิถีคิดที่จะนำเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและชุมชนเป็นต้นแบบ (Model) ในการพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีพมาใช้ได้เป็นอย่างดี

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนาโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ความสำเร็จของการพัฒนาดังกล่าวเป็นความสำเร็จบนพื้นฐานของความเป็นจริงในชุมชนที่ทำการวิจัย (บ้านเมืองกิด) ที่มีทั้งปัจจัยมนุษย์ ปัจจัยธรรมชาติ และปัจจัยทางวัฒนธรรมนำมาบูรณาการเข้าด้วยกัน จนทำให้ชุมชนเมืองก็อยู่รอดและแข็งแรงอย่างยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาครั้งนี้มีประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปมี 4 ประเด็น คือ

1.1 การวิจัยในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเพื่อการพัฒนาต้องใช้ เวลาในการดำเนินการนานถึงจะเห็นผลสัมฤทธิ์ การที่มีกิจกรรมหลายๆ อย่างในขณะเดียวกันจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาได้ จึงควรให้ลดกิจกรรมในการพัฒนาให้น้อยลง

1.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ในชุมชนจะส่งผลกระทบต่ออาชีพและรายได้ของผู้ประกอบการทางด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ที่พัฒนา ดังนั้นเพื่อลดปัญหาการกระทบกระทั่งกับกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในชุมชนควรระวังหลีกเลี่ยงในบางกิจกรรมเพื่อเป็นการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

1.3 เนื่องจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอาศัยคนจำนวนมากและหลายฝ่ายให้มาร่วมกันผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จดังนั้นจึงควรจะมีการประสานงานกับองค์กรที่ทรงพลังทั้งภาครัฐและ

ภาคเอกชน เพื่อผลักดันให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นได้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

1.4 เพื่อความเข้มแข็งขององค์กรในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน องค์กรที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายอย่างมีระบบเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรจะมีงานวิจัยในทำนองนี้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และชุมชนได้ผลประโยชน์มากขึ้น โดยรัฐควรให้การสนับสนุนทุนการวิจัยและควรเป็นนโยบายหนึ่งในการสนับสนุนงานวิจัยในภาครัฐ

2.2 ควรขยายพื้นที่การวิจัยไปยังชุมชนอื่นที่มีปัจจัยแวดล้อมของชุมชนใกล้เคียงกันให้มีการพัฒนาในรูปแบบเดียวกันนี้โดยยึดเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาเป็นต้นแบบในการวิจัย

2.3 ควรสร้างเครือข่ายงานวิจัยเพื่อพัฒนาในทำนองนี้ให้ครอบคลุมพื้นที่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสสร้างอาชีพขึ้นมาได้เอง

บรรณานุกรม

ฉัตรทิพย์ นารดสุภา. 2540. วัฒนธรรมไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เฉลิมชัย ปัญญาดี. 2545. “กระบวนการประชุม AIC” เอกสารประกอบการสอนวิชาการบริหาร

ทรัพยากรชนบท. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ชาวนิวทีย์ เกษตรศิริ. 2540. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์

พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน)

ประเวศน์ วะสี. 2539. การวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปรีชาตติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กนกศักดิ์ แก้วเทพ และกาญจนา แก้วเทพ. 2543. วิถีใหม่แห่งการพัฒนา

วิธีวิทยาคณะศึกษาศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

สุธิวังศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2544. โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

สุภาวงศ์ จันทรวนิช. 2540. การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิชัย พันธเสน. 2539. พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคความหวังทางออกและทางเลือกใหม่.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

หมายเหตุ รายงานการวิจัยระดับปริญญาเอก(ดุชนันท์) สาขาการวางแผนและพัฒนาชนบท

คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ของ นายจริน ศิริ

อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ